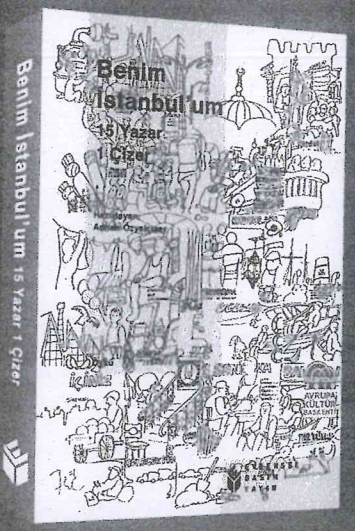
EVRENSEL KÜLTÜR

AYLIK KÜLTÜR, SANAT, EDEBİYAT DERGİSİ • SAYI 220 • NİSAN 2010 • 7

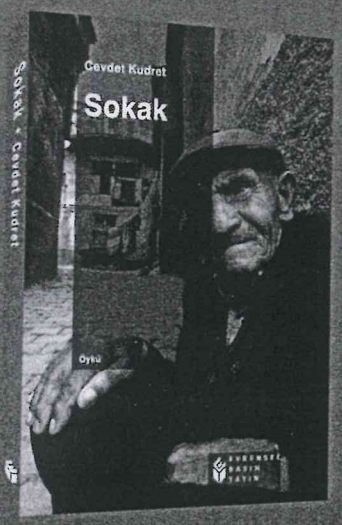
YENİ ÇIKANLAR

Benim İstanbul'um

15 yazar 1 çizer

İstanbul bir öykü yumağıdır, bir anı albümü. İstanbul'da doğan için şehir güzeldir, başka şehirlerden gelenler için ise şaşırtıcı. Adnan Özyalçıner, bir İstanbul öykücüsü olarak 14 yazar ve bir çizer seçti ve bu 15 yazar kendi İstanbul'unu anlattı. Ferit Öngören de çizdi...

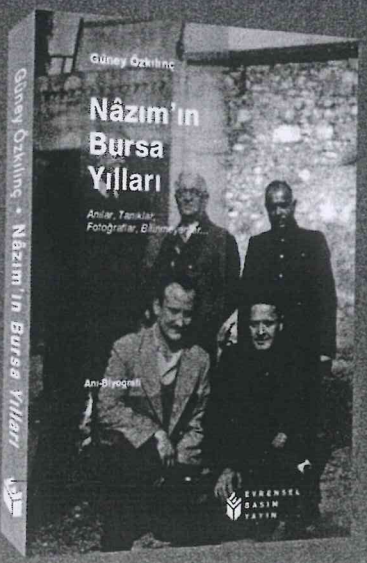
Sokak

Cevdet Kudret anlatımının benzersizliği, toplumsal ilişkilerle siyasal olaylardaki çelişkilerin mizahi yönünü yakalayışından doğar... Sokak'ta onun, insanımızın ve yaşamamızın değişmez yanlarını çizen öykülerini bulacaksınız.

Nâzım'ın Bursa Yılları

- anılar, tanıklar, fotoğraflar, bilinmeyenler...

Nâzım Hikmet'in hapishane yıllarının önemli bir dönemi Bursa'da geçmişti. Pek çok şiirinde bu yıllardan söz etti. Tanıdığı insanları anlattı. Güney Özkılınç Bursa'da yıllar süren araştırmalarla bu şiirlerde adı geçenleri ve yakınlarını buldu, büyük şairle ilgili anıları, bilinmeyen fotoğrafları derledi.

EVRENSEL BASIM YAYIN
TARLABAŞI BULVARI KAMERHATUN MAHALLESİ ALHATUN SOKAK NO: 25 BEYOĞLU–İSTANBUL
T: (+90) 212 255 25 46 (PBX) F: (+90) 212 255 25 87 W: www.evrenselbasim.com E: bilgi@evrenselbasim.com

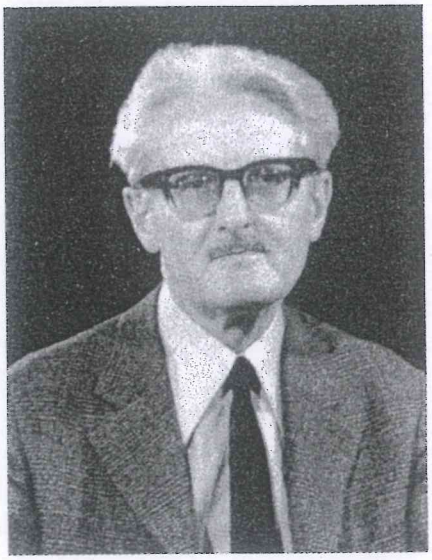
İÇİNDEKİLER

3 **"Edebiyat ülkemizin sınırlarını Ehmedê Xanî çizdi"** Söyleşi: Nuray Sancar
9 **Ali ile Ramazan ya da edebiyat ve eşcinsellik** Sennur Sezer
11 **Ahmet Oktay şiiri üzerine politik notlar** Ali Galip Yener
14 **Toz geceleri** C. Hakkı Zariç
16 **Jean Ferrat da gitti** Sibel Özbudun
19 **"Faili meçhul öfke": tövbenin ve ezberin bozulduğu roman** Söyleşi: A. Galip
23 **Cevdet Kudret'in hikâyeciliği üzerine** Efnan Dervişoğlu
26 **Beşinci odanın karanlığı bir başkadır** Riitta Cankoçak
30 **Kurbağa ve kartal** Zehra İpşiroğlu
32 **Kurduğu şehirde çürüyen söz** A. Nail Deniz
33 **"Önce insan"** Lütfiye Bozdağ
37 **Modernliğe giden yol tasavvuftan geçer!** Ferda Çağlayan
41 **Kuzeyi, güneyi, otu, balığı... ile Girit** Ahmet Uhri
44 **Oscar filmi Obama tuzağı** Çağdaş Günerbüyük
46 **Yaşayan bir tarih: Tahtacı Aleviler** Elif Gamze Bozo
48 **Bir flamenko efsanesi: Camaron de la Isla** Hilal Ünlü
50 **Nâzım Hikmet ve Mahmud Derviş** Yılmaz Odabaşı
54 **İklim-Garsonlar** Ozan Baran
55 **Darwin'den günümüze evrim** Nurdan İnan
61 **Aşk-ı Memnû** Turan Alptekin
63 **Çın(g)ar** Ezgi Keskin
64 **Kitap** Hazırlayan: Nazife Dursun
66 **İki yüz bir gülücük** Asım Gönen
67 **Dosya: Sanatçının Tekel'de gördüğü**
Aydın Çubukçu, Özcan Yurdalan, Bilgesu Erenus,
Efser Akman, Yılmaz Demiral, Mehmet Özer, Atay Sözer

EVRENSEL KÜLTÜR Aylık Kültür, Sanat, Edebiyat Dergisi • Nisan 2010 • Sayı 220 • Doğa Basın Yayın Ltd. Şti. adına Sahibi: Songül Özkan • Yazışleri Müdürü: Nuray Sancar Ateş • Genel Yayın Yönetmeni: Aydın Çubukçu • Yayın Koordinatörü: Devrim Büyükacaroğlu • Kapak Tasarım: Fahrettin Erdoğan • Yayın Türü: Yerel Süreli • Yönetim Yeri: Kamerhatun Mahallesi, Alhatun Sokak, No:25 Tarlabası-Beyoğlu / İstanbul • Tel: (0212) 255 25 46 Faks: (0212) 255 25 87 • evrenselkulturdergi@yahoo.com • Yurtdışı Temsilciliği: Hüseyin Avgan - didf@didf.de • Schwalbengasse 42 - 50667 Köln / Almanya • Tel: 0049 221 925 54 93 • Faks: 0049 221 925 54 95 • Teknik Hazırlık: Doğa Basın Yayın (0212) 255 25 46 • Baskı: Ezgi Matbaası, Sanayi Caddesi Altay Sokak No: 10 Çobançeşme - Yenibosna / İstanbul • Abone Koşulları: 6 Aylık: 35 TL, Yıllık: 70 TL • Posta Çeki Hesabı: Songül Özkan, 666 748/Sirkeci-İstanbul • Banka Hesabı: Doğa Basın Yayın Ltd. Şti. İş Bankası Kuledibi Şubesi 1078 0185619

Cevdet Kudret'in hikâyeciliği üzerine

EFNAN DERVİŞOĞLU*

Edebiyatın çeşitli alanlarında ürün vermekle birlikte daha çok, edebiyat tarihine yönelik çalışmaları, deneme ve incelemeleri ile tanınan Cevdet Kudret, "Okun İzleri" adlı şiirinin *İctihâd*'daki (S.215, 1 Kasım 1926) yayımlanışından 1992'deki ölümüne dek aralıksız çalışmış ve hep yazmıştır. Dergilerdeki ilk hikâyelerini göz önüne alırsak Cumhuriyet Dönemi'nin ilk edebî topluluğu "Yedi Meş'ale"nin şairlerinden biri olan Kudret'in, hikâyeler kaleme almayı da fazla geciktirmediğini görürüz.

Yazarın bilinen ilk hikâyesi, 9 Teşrinisâni 1927 tarihini taşıyan "Delinin Mektupları"dır; "küçük hikâye" olduğu belirtilen "Delinin Mektupları", 26 Nisan 1928 tarihli *Servet-i Fünûn*'da yayımlanır. Bu hikâyeyi, yine aynı derginin 20 Eylül 1928 tarihli sayısında yayımlanan "Demir Kapı" izler. Yazarın, bu ikisiyle birlikte; *Sokak* adlı kitabına almadığı iki hikâyesi daha vardır: Bunlardan ilki, *Varlık* dergisinin 15 Ağustos 1937 tarihli 99. sayısında çıkan "Yalnız Adam"dır; diğeri ise, *Seçilmiş Hikâyeler*'de (Haziran-Temmuz, 1946) yayımlanan "Kuvvet Şurubu"dur. Ne var ki, Cevdet Kudret'in bile, yazar yazmaz yayımlama olanağı bulamadığı; daha doğrusu sakıncalı bulunduğu olmuştur. "Yedi Meş'ale"den arkadaşı Yaşar Nabi'nin 10 Şubat 1949 tarihli mektubu şöyledir:

"Cevdetçiğim,

Bu hikâyeni maalesef Varlık'ta da, kitapta da neşredemem. Mahzur bir değil üç. Bir defa bâriz bir siyasî karakteri var, ikinci mahzur dinî, üçüncü mahzur da bir mesleğin bütün efradını topyekûn lekeli göstermesi. Her ne kadar fantezi tarzında yazılmış olması tenkidleri hafifletirse de bu hikâyeden okuyucularımız içinde pek çok alınanlar çıkabileceği gibi şiddetli tepkilere de meydan verebilir. Onun için beni dinlersen hiçbir yerde neşretme derim... Çok selam eder, gözlerinden öperim. Belma ile birlikte İhsan Hanıma hürmetler ederiz." [1]

Söz konusu hikâye, *Sokak*'ta yer alan "Gök Mahkemesi"dir. Cevdet Kudret'in; ilkin *Varlık*, *Söz*, *Yığın* gibi dergilerde; *Markopaşa*, *Zincirli Hürriyet* gibi gazetelerde çıkan hikâyeleri, yazıldıkları tarihlerden hayli zaman sonra, 1974'te kitap halinde bir araya getirilir; içlerinden birinin[2] adını taşıyan kitapta; 1940'lı yıllarda yazılmış 11 hikâye ile 1955 tarihli "Utanma Korkusu" yer alır. Adnan Özyalçıner'in, 2010 Şubat'ında yeniden yayınlanan *Sokak*'ın hemen başında, yazarın açıklamasına dayanarak verdiği bilgiye göre Kudret'in; hikâyelerini bir kitapta toplamasında "Sokak", "Ölü Yemeği" ve "Gök Mahkemesi" hikâyelerinin yabancı dillere çevrilmesi ve çevrildikleri ülkelerde, antolojilerde yer alması etkili olmuştur.[3]

"Sokak"tan içeriye

"Birinci Dünya Savaşı yılları içindeydi. Babam askere gitmişti. Er olduğu için, bize paraca yardım edecek halde değildi. Biz, dört kişi, erkeksiz kalmıştık. Dört kişi dediğim şunlardı: annem, büyükannem, ben ve küçük kardeşim. Savaş başladığı zaman ben yedi yaşımda idim, kardeşim benden dört yaş küçüktü; annem otuzuna varmamış genç bir kadın, büyükannem elli sularında bir ihtiyardı. İşte böyle, biz, iki kadın ve iki çocuk, artık kendi kendimizi geçindirmek zorunda idik. Hiçbir yerden hiçbir gelirimiz yoktu."[4]

Bu satırlar, "Dikimevi" hikâyesindendir. 1907'de doğan Cevdet Kudret'in çocukluğu, ilk gençliği Birinci Dünya Savaşı'nın ve mütareke döneminin sıkıntılı yıllarına rastlar. Babası Sadullah Efendi'nin askere alınması, Musul'da şehit düşmesi, oturdukları evin Fatih yangınında yanması; *"Süleyman'ın Dünyası"* başlığında sunduğu roman üçlemesi gibi hikâyelerine de yansıyan derin izler bırakır yazarda. Eşi İhsan Kudret, *"Cevdet, çocukluğunda ruhunu hırpalayan bu sonu gelmez felaketleri ne anımsamak, ne de anlatmak isterdi."*[5] der; bununla birlikte romanlarında olduğu gibi bazı hikâyelerinde de yaşamından kesitler bulmak mümkündür; yazarın gerçekçi yaklaşımı ise yalnızca anılarından hareketle yazdıklarında değil, hemen bütün hikâyelerinde gözlenen bir özelliktir.

Alpay Kabacalı, *Sokak*'taki hikâyelerle ilgili şöyle der: *"Hepsi de gerçekçi, yazıldıkları dönemlerden top-*

lumsal sorunlar, köy ve özellikle kent kesitleri yansıtan, bunların yanı sıra da 'insan' gerçeğini hiçbir zaman ikinci plana düşürmeyen çarpıcı hikâyeler. Canlı, inandırıcı, yaşayan kişiler, toplumlarından, koşullarından ve benliklerinden soyutlanmadan aktarılıyorlar. Hatta yazarın Sınıf Arkadaşları adlı romanını anıştıran, bu nedenle de çocukluk döneminin gerçekliğine yaslandığı sonucuna götüren hikâyeler var. Ama bu öğelerden, özelliklerden hiçbiri, hikâyenin o kendine özgü yapısını zorlamıyor; her biri eksikliklerden ya da fazlalıklardan hemen zedelenen hikâye iç-yapısı sınırları içerisinde kalıyor, bitmesi gerektiği yerde ve biçimde bitiyor."[6]

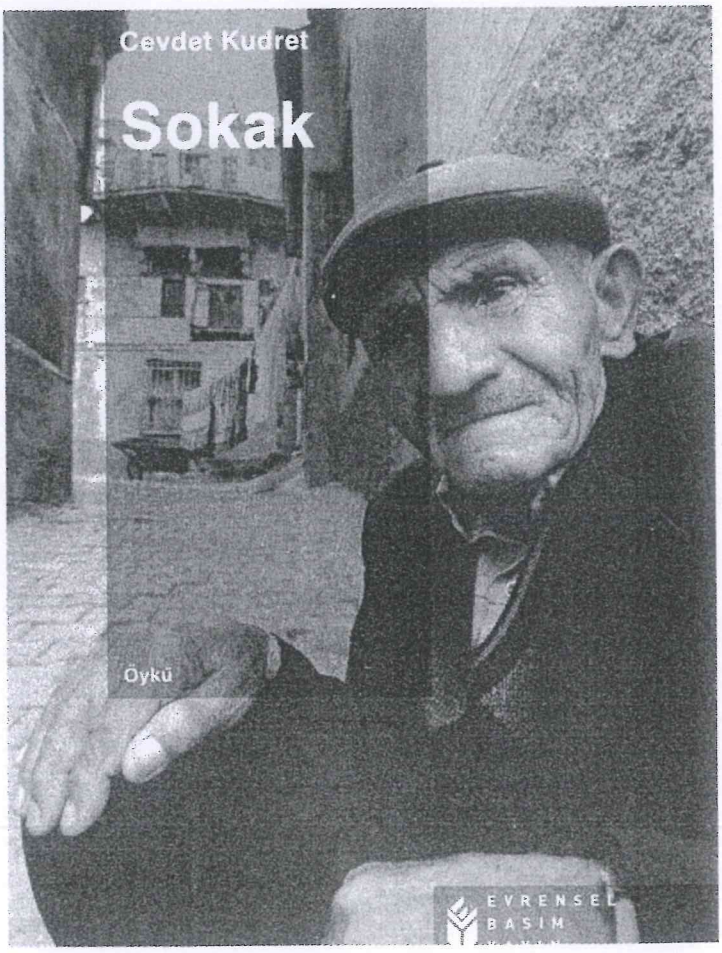
Kaynağını gerek yazarın yaşamından gerekse de gözlemlerinden alan ve toplumcu bir bakışla sunulan bu hikâyelerde; güç yaşam koşulları, yoksulluk, sosyal adaletsizlik, bürokrasinin işleyişi ve baskıcı niteliği gibi yerleşik anlayışın değiştiremediği, toplumsal ortamın bireye yüklediği sorunlarla gelişen durum ve olaylar, "insan"ı göz ardı etmeden anlatılır; Necati Güngör'ün deyişiyle; "yaşanılan dönemin özelliklerini, çarpıklığını, çelişkilerini"[7] görürüz. Hikâyelerin "insan"ı ön planda tutuşu, işlenen konuların güncelliğini sürdürmesinde de etkilidir.

"Bakın, ev sahibiyle aramız nasıl açıldı. Bizim ev sahibi Karanfil sokağında oturur. Biz de, onun alt katında, kömürlükten bozma dairede, iki aile bir arada barınırız. Ev sahibi, bakanlıklardan birinde memurdur. Hangi bakanlık olduğunu söylemeyeceğim; yalnız, 80 lira aslî maaş aldığını söyleyebilirim. Ne memuru olduğunu da söylemeyeceğim; siz uygun gördüğünüz bir iskemleye oturtun. Biz de memuruz, ama birimiz 25, birimiz 30 liralık cinsinden, ikimizi toplasanız gene onun kadar edemeyiz. Ev sahibi hatta bir gün bana sormuştu:

-Rasim Bey, demişti, çok merak ediyorum, bu zamanda bu kadar aylıkla nasıl geçiniyorsunuz?"[8]

Adnan Özyalçıner'e göre, *"Cevdet Kudret'in öykücülüğündeki ustalık, gerçekçiliğinin yanı sıra toplumsal ilişkilerle yaşanan olaylardaki çelişkilerde alaysılı yönü yakalayışından, daha doğrusu bunu ortaya çıkarışından kaynaklanır. Onun öykülerinde toplumsal gerçeklerle 'insan' gerçeği iç içedir."*[9]

Eleştirel gerçekçi bir anlayışla yazdığı hikâyeleri, konuları yönünden çeşitlilik gösterse de bürokrasi-vatandaş, zengin-yoksul çatışmalarının gözlendiği ilişkilerin olaylara yön vermesi, birleştirici bir öğe olarak değerlendirilebilir. "Karanfil Sokağındaki Ev", "Kulak", "Hoşgeldin Victory", "Göçmen", "Eşya Piyangosu" gibi hikâyelerde yönetici bürokratların, devlet memurlarının kişilik sorunları olaylarda belirleyicidir. Görev ve sorumluluk bilinci taşımayan, kişisel çıkarlarını önde tutan, insanlık duygularından uzak hikâye kişileri karşısında ekip biçecek toprağı olmayan köylüler, eğitimli işsizler, kıt kanaat geçinen kentliler vardır. Emeği sömürülen, yemek ve barınma gibi en temel ihtiyaçlarını bile gideremeyen, engellerle karşılaşan hikâye kişilerinin yaşadıkları, çelişkilerle dolu sosyal yapıya itirazdır biraz da; gücünü de, yazarın çok farklı çevreleri ustaca yansıtabilmesini mümkün kılan gözlemciliğinden alır. Selim İleri'nin deyişiyle; *"Cevdet Kudret'in öyküleri, olayları tüm yönsemeleriyle sergilemek amacını güdüyor. Gözlemciliğinde kılı kırk yaran bir titizliğe tanık oluyoruz."*[10]

"(...) Buralara ev yapmak yasaktı; bütün şu görülen yapılar kaçak olarak kurulmuştu. Burada başını sokacak bir yer kurmak isteyen kimse, kerestesini, çivisini, kerpicini bir yere yığar, sonra bir gece sabaha kadar arkadaşları ve komşuları ile birlikte çalışır, sabahleyin penceresine perde diye iki bez parçası takar, içine bir su testisi, bir şilte, birkaç da kap-kacak koyar. Artık bu bir 'konut'tur, yıkılamaz; her türlü saldırıya karşı kanun tarafından korunmaktadır. Ev sahibi, sadece, bu yapıyı izinsiz kurduğu için yirmi lira para cezasına

çarptırılır; bu da zaten bilinmektedir; para da, evin gereçleriyle birlikte, önceden hazırlanmıştır. Fakat çok dikkat etmek gerekir, sabah olduğu zaman dam da örtülmüş bulunmalıdır; örtülmeden yakalanırsa hemen yıktırılır, çünkü damsız yapı 'konut' sayılmaz. (...) Yapının kurulması Cumhuriyet bayramı gibi resmî bayramlardan birine rastlatılırsa, yakalanmak tehlikesi daha azalırdı; çünkü o gece, polislerin çoğu, şehre götürülmüş olurdu."[11]

Alıntının yer aldığı "Öbür Ankara", kitabın en uzun hikâyesidir; bir özelliği de yazarın, hikâyesini romanlarında uyguladığı tekniğe benzer bir teknikle yazmış olmasıdır. Kudret, farklı yaşamlardan sunduğu kesitlerle 'özetleme tekniğine de başvurarak' gecekondu mahallesi atmosferini çarpıcı görüntülerle yansıtır. *"Genç köylü, Âtıfbey mahallesi önünden telsizlere doğru ilerliyordu"*[12] cümlesiyle başlayan hikâye, Altındağ'da (Altındağ, Âtıfbey, Yenidoğan mahalleleri çevresinde) geçer. 1940'lı yıllarda Ankara'nın; İstanbul'dan daha yoğun bir gecekondulaşmaya sahne olduğu, betimleyici anlatımın bütün olanaklarından yararlanan Kudret'in bir yazar gözlemciliğiyle ulaştığı sosyal gerçeğin, zamanla çok daha büyük boyutlara varan sosyal bir soruna dönüştüğü bilinir; üstelik bu gerçek, çevreyi bilen biri tarafından 1945'te dile getirilmiştir.[13] "Öbür Ankara", kentsel değişimin edebiyatımıza yansıması bakımından da ilgi çekicidir.

Sokaklar değişse de...

Cevdet Kudret'in önce dergilerde yayımlanan kimi hikâyelerine baktığımızda, zaman içinde bunları gözden geçirdiğini, yalnızca sözcüklerle sınırlı kalmayan birtakım değişikliklere gittiğini görüyoruz; bazı cümleleri sonradan çıkarmış, bazı cümleleriyse değiştirmiştir; bu tutumunu, anlatılanın okurdaki etkisini azaltmamak amacıyla açıklayıcı olmaktan kaçınma isteğine bağlayabiliriz.

Daha önce yayımlanan bir yazımda, edebiyatın hemen her alanında ürün vermiş bir yazarın hikâyelerini, yazıldıktan nice sonra da olsa bir kitapta bir arada görmenin sevindirici olduğunu belirtmiş; genç kuşağın bu hikâyeleri okuyabilmesi için, bir "ikinci baskı"nın gerçekleşmesi beklentisini dile getirmiştim.[14] 36 yıl aradan sonra yeniden basılan *Sokak*, araştırmacı ve incelemeci özellikleriyle tanınan Kudret'in hikâyeleriyle yeniden buluşmamızı sağlamakla kalmıyor; anlatılan yılların sosyal koşullarını değerlendirmemize de olanak veriyor. Farklı çevrelerden seçilen hikâye kişileri, artık mazi olmuş bir dönemin soluk fotoğraflarına dönüşmeden güçlü-güçsüz yanları ve olaylardaki belirleyici nitelikleriyle "insan"dan yola çıkıp topluma yönelen bir sorgulamaya neden oluyor.

Kudret'i yitirmeseydik kuşku yok ki günümüze dair anlatacakları olurdu; sokaklar değişiyor; ama "insan"ı yönlendiren hırslar, tutkular, arzular kabuk değiştiriyor sadece; bu hikâyeler insanlık hallerimizle yüzleşmemizi de sağlıyor. ◘

DİPNOTLAR:

1 İhsan Kudret, Handan İnci, *Cevdet Kudret'e Mektuplar*, Ümit Yayıncılık, Ankara 1995, s.42.

2 İlkin *Yığın* dergisinin 15 Ekim 1946 tarihli 2. sayısında "Bizim Sokak" adıyla yayımlanan "Sokak", "1962'de Moskova'da basılan 'Yirminci Yüzyıl Türkiye Hikâyeleri' antolojisine" alınmış; kitaba da "Naşa Ulitsa" (*Bizim Sokak*) adı verilmiştir.

3 "Gök Mahkemesi", "1973'te Sofya'da basılan bir Türk hikâye antolojisine" alınmış, "onun adı da kitaba ad olarak" seçilmiştir ("Sadni na Bogovete": "Tanrılar Mahkemesi"). "Ölü Yemeği" de "1961'de Amerika'da yayınlanan 'A Treasury of Modern Asian Stories' (Modern Asya Hikâyeleri Seçmeleri) adlı antolojiye Türk hikâyesini temsil eden tek örnek olarak" alınmıştır. (Adnan Özyalçıner, "Cevdet Kudret'in Öykücülüğü"; Cevdet Kudret, *Sokak*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul 2010, s.10.)

Kudret'in "Göçmen" ve "Gök Mahkemesi" adlı hikâyeleri, "Sokak"ın yayınlanışından sonra Bulgaristan'da yeniden yayımlanır. İbrahim Tatarlı, Sofya'dan gönderdiği 9 Ocak 1979 tarihli mektubunda yazara şu bilgiyi verir: "... burada Yeni Işık gazetesinde, doğum yıldönümünüz vesilesiyle, 'Göçmen' adlı hikâyenizin yayınlanmasına önayak olduk. Öykünüz orada yayınlandı (sayı 70, 14 Haziran 1977.) Bu yıl da Yeni Hayat dergisinde "Gök Mahkemesi" çıktı (sayı II, 1978, s. 20- 21). Gerçekte geçen sene yayınlandı. Hâlâ yeni yıla uyamıyoruz. Bu hikâyenizi Bulgarca çıkan aynı başlıklı kitaba almıştım." (İhsan Kudret, Handan İnci, *Cevdet Kudret'e Mektuplar*, Ümit Yayıncılık, Ankara 1995, s. 170.)

4 Cevdet Kudret, *Sokak*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul 2010, s.75.

5 İhsan Kudret, *İhsan Benimle Çalışır mısın?*, İnkılâp Kitabevi, s.15.

6 Alpay Kabacalı, "Yeni Yayınlar/74'ten Kalanlar", *Milliyet Sanat*, S. 120, 21 Şubat 1975, s.26.

7 Necati Güngör "Cevdet Kudret'in Hikâyeleri", *Yeni Ortam*, 24 Şubat 1975, s.7.

8 Cevdet Kudret, *Sokak*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul 2010, s.17. (Alıntının yer aldığı "Karanfil Sokağı'ndaki Ev" adlı hikâyede adı geçen sokak, Ankara Kızılay'daki en işlek sokaklardan biridir. 1930'lu yılların sonlarında, bu sokaktaki bir apartmanın giriş katında Cevdet Kudret, çatı katında Sabahattin Ali ailesi oturur. (Kemal Bayram, *Sabahattin Ali Olayı*, Yenigün Yayınları, Ankara 1978, s.287.)

9 Adnan Özyalçıner, "Cevdet Kudret'in Öykücülüğü"; Cevdet Kudret, *Sokak*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul 2010, s.10.

10 Selim İleri, "Türk Öykücülüğünün Genel Çizgileri", *Türk Dili (Türk Öykücülüğü Özel Sayısı)*, S. 286, Temmuz 1975, s.18.

11 Cevdet Kudret, *Sokak*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul 2010, s.111-112.

12 A.g.e. s.109.

13 Halil Soyuer, arkadaşı Yaşar Altınışık'la Atıfbey Mahallesi'ndeki kahvelerin birine gittiğinde, Rusçadan yaptığı çevirileriyle ve öğretmen kimliğiyle tanınan Gaffar Güney'in, Sabri Dönmez adındaki ev sahibi ile sohbet etme fırsatı bulur; Dönmez'in, *"eşyalarından çok, sandık sandık kitapları vardı."* dediği Gaffar Hoca, 1940'lı yıllarda Âtıfbey Mahallesi'nde oturmuştur. Kanımca, Cevdet Kudret de 1938'de tanıyıp dost olduğu Gaffar Güney aracılığıyla bu çevreyi tanıma fırsatı bulmuştur (Halil Soyuer, "a. gaffar güney'den anılar", *Kıyı*, S. 96, Mart 1994, s.25.)

14 Efnan Dervişoğlu, "Hikâyelerinde okuru insan gerçeğiyle, çelişkileriyle yüzleştirdi", *Hürriyet Gösteri*, S. 287, Şubat 2007, s.89.